

PETER HENRIQUES

„VORES ØL“

AJON OG SOCIALE RELATIONER I TESO, ØST-UGANDA¹

Når man skal beskrive hvad der binder folk sammen i Teso, er den første tanke, både hos itesoerne selv og hos udenforstående iagttagere, det lokale „øl“, *ajon*. Uhyre mængder af tid bruges på at producere, drikke og tale om *ajon*, og ingen lejlighed er for lille (eller for stor) til at samles om lerkrukken hvorfra øllet drikkes gennem lange sugerør. Øldrikningen kan vare fra få timer til adskillige dage med kun få afbrydelser.

Artiklen beskriver de sammenhænge *ajon* indgår i, og analyserer denne optagethed af øldrikning i sin sociale og kulturelle kontekst. Jeg hævder her at ølselskabet er en måde at praktisere samhørighed på i et univers, hvor Hobbes er lige så relevant som Durkheim når det gælder det sociale fællesskab. Ølselskabet er et sted hvor man som individ viser at man er indstillet på at være et ordentligt menneske der vil dele og indgå i reciprocitetsrelationer, også uden for perioder hvor disse relationer er nødvendige for den materielle reproduktion. Deltagelse i, og sponsorering af øldrikning er beviset på ens sociale sindelag, og det er her man sikrer sig gensidig støtte i arbejdsintensive perioder. Naboer defineres af itesoerne som „folk med hvem man deler øl“ hvilket implicerer en forestilling om generel reciprocitet (Karp 1980:89).

Ølselskabet er et knudepunkt for sociale relationer i tid og rum. I den fælles konsumtion af *ajon* mødes forskellige sociale grupper rent fysisk – mænd og kvinder, unge og gamle, folk fra by og land, rige og fattige. Men øldrikningen er også et knudepunkt for forskellige modsætninger i den sociale og kulturelle reproduktion – mad og drikke, individ og fællesskab, mandlig og kvindelig livsverden, fællesskab og politisk forskel, egalitaritet og hierarki, vold og fredelige relationer. *Ajon* knytter fortid og nutid sammen. Den markerer den nyfødtes ankomst til verden såvel som overgangen til den næste verden, og den er en nødvendighed ved alle rituelle lejligheder. Øldrikningen fjerner ikke forskellene mellem folk, men giver et fællesskab hvor forskellene momentant trænges i baggrunden. Øldrikningsfesterne fungerer også som medier for organiseringen af sociale relationer.

Artiklen her viser konsumtionen af øl som en aktivitet hvor man viser sin gode vilje til at være „social“ og lukke konflikt ude. Konsumtion af *ajon* besegler (r)etableringen af sociale relationer. Det er tegn på fred. Teso var fra 1986 til 1992 i krig med staten, sine nærmeste naboer, og ikke mindst sig selv. Gennem deltagelse i øldrikningen kan tidligere „bush fighters“ der, pga. deres opførsel under borgerkrigen, ikke alle er lige populære,

komme ind i samfundet igen. Ajon-drikningen er omgivet af et sæt af regler der tilsammen kan siges at gøre det muligt at praktisere idealet om „det gode liv“, det liv der burde praktiseres uden for selve øldrikningen.

Men ølselskabet er også farligt. I denne fremstilling afspejler og medierer øldrikningen den ambivalens der er et gennemgående element i de sociale relationer. De gode sociale relationer er samtidig konfliktfyldte. Det er her man er mest bange for hekseri eller for at blive forgivet. Således mødes også godt og ondt i ølselskabet og minder hver enkelt om personens kapacitet for at gøre både det gode og det onde. En del regler for adfærd under øldrikningen er direkte afledt af frygten for at nogen skal ødelægge det ideelle samvær.

Itesoerne og deres omgivelser

Der er ca. 900.000 itesoer hvoraf de fleste er koncentreret i det nordøstlige Uganda. De udgør dermed en af Ugandas største etniske grupper. Den britiske koloniadministration, tvungen bomuldsproduktion og indførelsen af den oksetrukne plov, ændrede livet i Teso fra først og fremmest at have været koncentreret om kvæg til en kombination af kvæg- og jordbrug. Det ny landbrug erstattede ikke kvæget, men begge sektorer ekspanderede samtidig. Kvæget vedblev at være en hjørnesten i itesoernes kultur og økonomi.

Itesoerne er organiseret i eksogame, patrilineære klaner (*ateker*) der er spredt ud over hele området. De centrale enheder er de enkelte hjem med en mand og hans koner og børn. Den primære arena for den sociale interaktion er nabolaget der består af segmenter af en eller flere klaner, agnatiske såvel som affinale slægtninge, og naboer der gennem tiden er flyttet til. Disse sidste har i forvejen haft relationer til familier i området der har indvilliget i at sælge noget klanjord, af og til fordi tilflytterne kunne fungere som „buffer“ mellem klanmedlemmer der ikke stod på god fod med hinanden (Vincent 1971).

Bosteder varierer i størrelse, alt efter de enkelte familiers indbyrdes forhold. Der kan være tale om en kernefamilie (*ere*) eller en gammel mand, hans kone(r), hans sønner og svigerdøtre og børnebørn, evt. med nogle af hans brødre lige i nærheden (*ekek*), en sektion af en lineage. Tendensen er at husholdene spredes på klanjorden. Brødre flytter væk fra hinanden og fra deres far idet de potentielt, og ofte i praksis, konkurrerer om de samme ressourcer. Etableringen af et velfungerende hjem er helt centralt. Det er en forudsætning for respekt og prestige i lokalsamfundet. En mand skal være herre i sit hus og kunne administrere kvinder, kvæg og kapital.

Itesoerne befinder sig inden for, og er integrerede i, en stat der oftere har vist sig mere som udbytter end forsørger. Det administrative kollaps i det postkoloniale Uganda gør selvtægt til et livsvilkår. Den sociale reproduktion i Teso skaber konstant konflikter. Den fremherskende ideologi er egalitær, og folk, især mændene, tænker på samfundet som sammensat af konkurrerende individer eller familier. Således står itesoer, som andre folk i regionen, over for det klassiske problem Thomas Hobbes (1985) i sin tid pegede på: at skulle opretholde fred i det civile samfund i en situation uden stat. Når Hobbes er nævnt her, er det ikke fordi itesoerne befinder sig i en præ-social tilstand, men fordi den psykologiske situation Hobbes beskriver er relevant. Han behandler den enkeltes problem med at takle en situation hvor den sociale konkurrence er farvet af frygt fordi den sociale sikkerhed er på retur. Som Suzette Heald (1989:2) har påpeget, har de fleste antropologer i

dette århundrede været mest optaget af at beskrive det sociale liv som orden. I Evans-Pritchards (1971[1940]) beskrivelse af nuerne er selv fejderne med til at bevare det „ordnede anarki“. Men i et socialt miljø hvor det er svært at få oprejsning for uret uden at bruge vold eller true med vold, og hvor man ikke kan forvente at en større del af ens lineage kan mobiliseres til støtte, betyder det at itesoerne står over for at leve med orden eller uorden i praksis, og antropologen over for at skulle forholde sig til konstant uorden.

Ajon

Ajon-konsumtion er en udbredt og daglig aktivitet og altså ikke kun bundet til noget ceremonielt. Det betyder ikke at alle drikker hver dag selvom mange gør. Grupper, oftest kun bestående af mænd, ses i de små handelscentre og på markedspladser hvor de sidder og drikker. Men tager man en tur gennem bostederne sent på eftermiddagen, vil man uvægerligt komme til steder hvor folk er i gang med at drikke.

Termen ajon stammer fra *ajo* der betyder „søvn“. Den danske betegnelse „øl“ er misvisende. Karp (1980) har mere rammende beskrevet ajon som en „alkoholholdig nærende vælling“. Det laves på en art hirse (*Eleusine coracana*) eller på sorghum (*Sorghum vulgare*). Hirseøllet er det „rigtige“ og bør være det der serveres ved ceremonielle lejligheder.

Den gærede og gærende vælling hældes i en stor lerkrukke. Efterhånden som der drikkes, suppleres jævnlige op med varmt vand eftersom gæringsprocessen er i gang under indtagelsen. Når gæringen går i stå, må der tilføres ny vælling, måske i en ny krukke, og selskabet kan fortsætte.

Ajon drikkes på to måder. Man kan drikke direkte fra en kalabas (*adere*) der er skåret midt over. For en del mænd, og noget færre kvinder, udgør dette et morgenmåltid. Ved at drikke fra en kalabas får man en god del planterester med hvilket mætter godt. Det mest almindelige er at drikke ajon fra en krukke gennem hule strå der kan være mere end to meter lange. Disse strå er forsynet med en si flettet af palmefibre i den ene ende så man undgår at røret stoppes til med planterester, og et mundstykke lavet af en kalkunfjer i den anden. Krukkerne findes i alle størrelser, alt efter selskabets størrelse.

Ajon klassificeres som mad og ikke eksplicit som en drik. Når der drikkes fra kalabas opfattes det klart som mad. Denne klassifikation adskiller således ajon fra andre alkoholiske drikke, f.eks. flaskeøl, og ikke mindst fra *waragi*, den lokale „gin“ der oftest er lavet på cassava, og som ingen ceremoniel betydning har.

Hirsens spiller også en central rolle ved dagens vigtigste måltid. Hirsemel blandes i kogende vand og koges indtil man har en dejagtig masse, *atap*. Intet rigtigt måltid uden *atap* der, i modsætning til tilbehøret af grøntsager og kød, serveres på et fælles fad hvorfra man tager med fingrene, en parallel til det at dele øl. Både ajon og *atap* opfattes som „African food“, og itesoerne opfatter disse ting som del af det at være iteso og som noget der giver styrke. Ved et selskab blev min opmærksomhed henledt på en samtale mellem to gamle mænd. Det viste sig at de diskuterede om der fandtes ajon i mit land. De blev enige om at livet måtte være svært uden. Selvom der var „masser af god mad“, måtte træthed og udmattelse herske. Efter en lang arbejdsdag er det ajon der giver dig styrken tilbage. Det forfrisker dig og „spæder blodet op“. Den lokale opfattelse er at en del sygdom skyldes „blodmangel“. Således er ajon ikke bare en drik til fornøjelse, men noget itesoer mener opbygger sjæl og legeme.

Ajon er vigtig ved alle ceremonielle lejligheder. Øldrikningen ved begravelsesritualerne forener de levende og døde. Forfædreånderne kræver mad og drikke og må således bespises og beskænkes for ikke at plage deres efterkommere. Ligesom de gamle forlader den synlige verden med ajon, bliver den nyfødte også del af det sociale liv ved at en dråbe ajon puttes i munden på barnet, og det får sit navn.

Øldrikningen skaber fællesskabet. I den ånd bliver alle gæster budt ajon. Når jeg dukkede op ved nye selskaber, blev mine ledsagere uvægerligt spurgt: „drikker han øl?“. At jeg drak ajon, oftest med stor fornøjelse, skabte lettelse idet det gør værten usikker og forlegen hvis man ikke gør det, med mindre det er af helbredsmæssige årsager. Samme forlegenhed kommer til udtryk hvis man ikke er i stand til at give fremmede ajon. En dag talte jeg med en mand der var på vej til en landsby 6-8 km væk. Han var blevet kaldt hjem fra Soroti, den største by i Teso, blandt andet med den begrundelse at familien havde fået en gæst i landsbyen der ikke drak. Da han heller ikke selv drak, mente familien at han bedre kunne tage sig ordentligt af en ikke-drikkende gæst.

Når folk kommer hjem fra arbejdsperioder eller uddannelsessteder i andre dele af landet, er det at dele ajon en del af det at komme hjem. Når en gæst eller et familiemedlem der har været længe væk ankommer, bliver en eller anden fra husholdet sendt ud for at købe ajon hvor det er muligt i nabolaget. Folk ved ofte i hvilke hjem der er ajon til salg, ellers signalerer sælgerne det selv. Hvor stien der fører til sælgerens hjem, møder andre forbipasserende stier, sættes et langt strå der symboliserer et sugerør, i en lille bunke jord. (Hvis der sælges waragi, sættes en cassavastængel i stedet for.) Med et slangudtryk kaldes strået for en „politibetjent“ fordi den omdirigerer trafikken.

Der er en voksende minoritet i Teso der ikke drikker. Evangeliske kirker og sekter vokser i antal og forbyder deres medlemmer at drikke alkohol. Det vender jeg tilbage til nedenfor. Andre drikker af helbredsgrunde ikke. Men uanset grunden er øldrikningen en væsentlig del af alles liv idet selv de der ikke drikker, har behov for at give ajon-parties, og også komme til dem. Den fælles øldrikning er et medium for sociale relationer, gør dem „sansede“ og organiserer nye relationer.

Når man sidder i en gruppe rundt om krukken og folk vil fortælle dig „hvad livet er“ i Teso, er det bemærkninger som: „Sådan fordriver vi tiden i Teso“, eller bare: „Det her er Teso“, man hører. Som Karp har udtrykt det: „Øl er et symbol på en diffus solidaritet og ubetinget sociabilitet og udtrykker den ideale form for relationer mellem mennesker som iteso gerne ville opnå“ (Karp 1980:84).

Ølkrukken kaldes også „a pot of thoughts“ fordi det er gennem øllet man kommer til at kende andre folks tanker – ikke kun fordi de bliver fulde og tungebåndet løsnes, men ajon forsyner selskabet med et fællesskab, en kilde alle trækker på. Mange mennesker drikker hellere end gerne flaskeøl, men næsten ingen ville bruge det som erstatning for ajon ved alle lejligheder.

Ølselskabet

Det er en „social“ måde at drikke på. Først og fremmest drikker alle fra den samme krukke, eller man er et par stykker om den samme kalabas. For det andet deler to eller tre personer det samme sugerør. Hver enkelt vil holde sugerøret et lille stykke tid, nok til at drikke et par gange, for så at give det videre til sidemanden der gør det samme. Efter at tredje-

manden har drukket lidt, gives røret tilbage til den første, og så fremdeles. Det samme sugerør deles i princippet af de samme mennesker gennem hele „seancen“. Selv hvis hele selskabet flytter til et andet sted for at drikke videre, bør man indtage de samme positioner i forhold til hinanden. Denne regel brydes dog ofte i praksis, og så vidt jeg kan se giver det ikke anledning til problemer. Det kan skyldes at jeg ofte har deltaget i uformelle selskaber, enten på kommercielle „udskænkingssteder“ eller ved unge menneskers selskaber. Yngre, ugifte folk regnes ikke for „rigtige“ voksne og ansvarlige og omgås reglerne mere lemfældigt.

Karp (1980:98-9) har opregnet over tyve eksplicite regler for adfærd ved drikkeselskabet. Hans materiale er cirka tyve år gammelt og stammer fra de sydlige itesoer i Kenya. De fleste af dem gælder stadig i det nordlige Teso i dag. Om reglerne overholdes til punkt og prikke, kommer an på hvor formel anledningen er. Men der er et mønster der går igen i det „man“ ikke gør, selv i uformelle forsamlinger. Det er de ting der signalerer at man ikke er social. Når for eksempel unge med uddannelse kommer hjem fra skoler eller arbejde andetsteds, giver man sig ikke til at tale engelsk eller et andet sprog hvis man er sammen med ældre af en vis status, med mindre de selv gør det. Det ville være at vise at man ikke er villig til at deltage i det sociale fællesskab og de relationer som der lægges så stor vægt på. Antropologen lader (desværre) også notesbogen blive i lommen. Han prøver (forgæves, eftersom alkoholen siver ind) at huske de mange oplysninger der kommer af den tvangfri snak rundt om krukken. Man må afstå fra alt det der kan tolkes som om man ikke er villig til at dele det sociale fællesskab.

For itesoerne er det en æstetisk oplevelse at drikke ajon. Øllet der bobler i krukken, bliver ikke kun vurderet efter smag, men også farven afslører ofte kvalitet. „It just looks soooo... good!“ (I denne parentes må det bemærkes at i europæiske øjne ligner det mest af alt en krukke boblende mudder).

Selve stedet hvor det foregår, bør været fejlet helt rent for nedfaldne blade, eventuelle dyreefterladenskaber etc. Jorden bør være helt fri for planter og hårdtstampet. I mange hjem er der bygget et skyggefuldt halvtag hvor værter og gæster kan sidde og drikke. Ellers kan et stort skyggefuldt træ bruges. Som dagen går, kan man nå at flytte rundt flere steder på bopladsen, bestemt af sol, vind og temperatur. Hver flytning falder ofte sammen med at en frisk krukke tages i brug. Indtagelsen er i de allerfleste tilfælde akkompagneret af musik fra en radio med kassetteafspiller hvis kinesiske „Tigerhead“-batterier har en meget kort levetid, og som derfor passes og plejes som spædbørn. Både unge og gamle hører gerne en skønsom blanding af traditionel eller traditionelt inspireret og moderne populærmusik. Især er musikken fra Sydafrika og Congo populær, og ofte giver det sig udslag i at en eller flere rejser sig for at tage sig en dans.

Ajon drikkes enten hjemme, på markedspladser eller på permanente drikkesteder i de små handelscentre der ligger rundt om i området – steder der har det tilfælles at de er under „civiliseret“ kontrol. Konsumtionen finder sted i opposition til bush'en, til naturen. Ajon adskiller blandt andet menneskene fra naturen, og dette udtryk for iteso-identitet bør nydes i menneskegjorte omgivelser, den ryddede plads frem for den tilvoksede bush hvor der lurer forskellige farer, blandt andet i form af ånder fra hvem man ikke kan forvente noget godt.

Køn, produktion og konsumtion

Selve måden at drikke ajon på er struktureret i overensstemmelse med den lokale sociale organisation. Ikke så man kan „læse“ den sociale organisation ud fra organiseringen af øldrikningen, kun at der er systematiske relationer mellem et ajon-party og den sociale kontekst det finder sted i. Igennem ajon knyttes mænds og kvinders livsverdener sammen. Ved ølselskabet sidder kvinder på stråmætter eller sække i den inderste cirkel omkring krukken, mens mændene sidder i den næste koncentriske cirkel på små klapstole. Mændene bruger således længere sugerør som kvinderne må kravle under hvis de bevæger sig rundt. Der er en generel regel om aldrig at skræve over et sugerør.

Ajon laves af kvinder. Noget af arbejdet er temmelig tungt, og hvis det er en større portion, vil flere kvinder blive involveret. Især arbejdet med at tærse og male hirsene til mel kan være hårdt. En del af processen er en ristning af hele massen hvilket også kræver kræfter hvis det er en stor portion.

I daglig tale understreges ofte forskellen mellem „kommercielt øl“ og „hjemmebryg“. Det kommercielle øl er af dårligere kvalitet. Behovet for penge gør at producenten fremskynder gæringsprocessen mest muligt, i modsætning til den der laves til festlige lejligheder hjemme. Her er produktionsprocessen nogle dage længere og giver en fyldigere og stærkere bryg.

Før itesoerne blev involveret i borgerkrig mellem 1986 og 1992, var der ikke nogen permanente kommercielle drikkesteder i de små handelscentre, men antallet er eksploderet efter krigen, og det er blevet en væsentlig indkomstskabende aktivitet for en del kvinder. Under krigen gjorde flygtninge og tvangsforflyttede folk de små handelscentre store. Både på grund af den store befolkningskoncentration og på grund af risikoen for at oprørere og soldater skulle komme og stjæle det, var det uklogt at have ajon i landsbyerne. Det betalte sig at bringe det til handelscentrene og få penge for det. Og da mulighederne for at tjene penge efter krigen er få, er betydningen af den kommercielle udnyttelse af ølbrygningen steget kraftigt.

Den måde produktionsprocessen styres på, resulterer i en varieret kvalitet. En kvinde der er dygtig til at brygge, får et godt ry og kan derved opnå en pæn indtjening. Men ikke alene kvaliteten af øllet tæller. Timingen må være rigtig. Øllet er kun drikkeligt i en begrænset periode. Med det arbejde der skal til for at fremstille det, kan alle hjem ikke have drikkeklart ajon altid. Så det der brygges i hjemmene, er mest til fest og ceremonielt brug eller udgør, som det ses nedenfor, et meget betydningsfuldt led i organiseringen af landbrugsproduktionen. Så en kvinde der mestrer produktion og timing, kaster lys over hele sit hushold og har en god chance for at afsætte sit bryg med jævne mellemrum til en af de formelle ølgrupper. Hun vil på forhånd arrangere med gruppen at øllet er færdigt på en bestemt dag, og de vil lade hende servere det og betale hende rimeligt. I de formelt organiserede grupper er det ofte et af medlemmernes kone der står for dagens forsyning.

Som ovenfor beskrevet består atap også af hirse og kan kun laves af kvinder. Produktionen af ajon og atap er udtryk for de reciprocitetsrelationer der skal være mellem kønnene og på hvilke ægteskabet bygger. Dyson-Hudson har beskrevet for naboerne, karamojong'erne, at øl blev omtalt som „kvindernes kvæg“ (Dyson-Hudson 1966:96). Jeg har ikke hørt et sådant udtryk i Teso. Men ligesom kvæg, den anden hovedhjørnesten i itesokultur, er associeret med mænd, er produktionen af hirse til ajon og atap associeret med kvinder.

Det blev nævnt ovenfor at gode relationer indebærer at man deler øl. Der er dog vigtige undtagelser i forhold til svigerfamilien. Hos itesoerne skal svigermor og svigersøn undgå hinanden. Denne regel følges ret strikst. En mand og hans svigersøn undgår også hinanden, men i en mildere form. På spørgsmålet om hvorfor man skal undgå sin svigermor, sagde en gammel mand: „Hvorfor skulle jeg dele med hende. Det er skammeligt. Hun har givet mig sin datter, og så skulle jeg dele med hende?“. Endvidere siger han at hvis disse kategorier kommer for tæt på hinanden, er der fare for besmittelse eller sammenblanding. „Man kunne risikere at sluge noget af hendes spyt hvis man drak sammen med hende“. Folk bruger det engelske „fear“ når de skal beskrive en sådan situation. Her betyder det noget på en gang farligt, magtfuldt og usikkert – noget med større kræfter bag. Den gamle mand ville heller ikke sidde ved siden af sin svigersøn ved krukken. Han kunne drikke af samme krukke, men ikke bruge samme sugerør. Det synes som om reglerne ikke håndhæves så strengt mere. Da han var ung, ville han have drukket af en anden krukke i den anden ende af bostedet. Andre jeg talte med bekræftede dette. Man kunne nu drikke sammen med sin svigersøn, men sådan at når den ene drak holdt den anden inde.

Reglen må ses i sammenhæng med en personopfattelse hvor substanser kan flyde mellem folk – i dette tilfælde mellem folk der burde være adskilte – og som kan gøre dem til samme „stof“. Jeg fortolker det som en undgåelse af faren for at blive af samme substans hvilket vil ødelægge mulighederne for et permanent reciprocitetsforhold og gensidig respekt. Kvindens forældre og brødre har givet hende som den ultimative gave. Udvekslingen af kvinden for brudeprisen kvæger markerer kvindens totale transformation fra en klan til en anden. Det er også et generationsspørgsmål. En yderligere integration af klanerne mellem generationerne strider imod regler for klan-eksogami der foreskriver at medlemmer af de to klaner ikke kan gifte sig med hinanden i de følgende generationer.

Ulighed og det egalitære samfund

Itesosamfundet er egalitært, i den forstand at der ikke er en formel rangorden. Ulighed mellem mennesker bestemmes af alder, køn, rigdom, visdom, relationer til stat og bureaukrati og almindelig tæft. Aldershierarkiet er almindeligt anerkendt som princip. I praksis forlanger ældre respekt af unge, og de får det for det meste også. Øldrikningen inkorporerer forskellige grupper i samfundet, men udviser ikke forskellene. Den sammenbringer unge og gamle. De sidder dog ikke tilfældigt, men over for hinanden således at folk på samme alder deler sugerør.

Ajon spiller en vigtig rolle i den politiske mobilisering. Kandidaterne er nødt til at forsøge at påvirke folk ved at beværte dem med øl og mad. Den sociabilitet der knytter sig til ølselskabet, udnyttes politisk. Det at en kandidat arrangerer og sponsorerer ølselskaber, kan ikke ses udelukkende som køb af stemmer – regulær bestikkelse – men forlener en øl for stemmer-politik med de moralske forestillinger om reciprocitet der er så vigtig en del af itesoernes identitet. Ikke at folk ikke forstår at kandidaterne forsøger at købe dem. Tværtimod hører man ofte både potentielle vælgere og kandidater samstemmende hævde præcis det. Folk sagde nogenlunde, „vi tager derhen og spiser maden og drikker øl, men jeg stemmer ikke på ham“. Og kandidaten siger at øl og mad er spildt på folk.

Jeg var til et møde hvor den lokale kandidat til den grundlovgivende forsamling mødtes med sin valgkreds langt ude på landet. Her fortalte han forsamlingen at han ikke mere

ville give ajon til folk fordi det ikke „stimulerede udvikling“.² Han sagde at når han efter disse parties snakkede med folk „kunne de ikke engang finde det sted hvor de havde pis-set øllet ud“. Så nu havde han bestemt sig til kun at give til skoler, klinikker eller lignende. Men både han og hans tilhængere fortsatte med at arrangere politiske møder som fester hvor man slagtede dyr og drak ajon.

Så selvom mange gennemskuer manipulationen, virker den. Ølselskabet er en manifestation af hvad livet skulle være. Det er et fællesskab der for en tid underbetoner forskellene mellem folk. Det at dele mad og drikke er af den allerstørste betydning. Den der trækker sig tilbage og gemmer sin ajon og sin mad til sig selv, bliver kaldt hård eller vanskelig (stubborn) i modsætning til den der deler der benævnes „social“. Politik må føres på disse præmisser, og set indefra er der ikke tale om noget odiøst i fremgangsmåden, endelige tale om bestikkelse.

Hvis vi ser på itesoer i regional kontekst, er der forskellige niveauer folk opererer på. Nogle er fuldt virksomme i staten og bureaukratiet, andre virker som ledere på distriktsplan eller som forretningsfolk der opererer over et større område. Og atter andre (de fleste) arbejder helt lokalt som bønder. Tids- og rumforestillinger er forskellige for universitetsprofessoren og bonden, deres horisonter er forskellige. De lever forskelligt og udvikler forskellige identiteter, men de mødes i ølselskabet. Ajon-drikningen er en begivenhed hvor relationer i tid og rum mødes. Det er der hvor de itesoer der lever deres liv udenfor, mødes med dem derhjemme. Det er her værter og gæster mødes. Det betyder ikke at statusforskelle forsvinder, men at forskelle fremstår på en ordnet måde der gør forskellene indiskutable i situationen. Når den katolske kirke i Kumi ordinerer to nye præster, og hundreder af mennesker skal bispises og beskænkes, er det naturligt at kirkens og administrationens højst rangerende drikker fra samme krukke. Medlemmer af „min“ klan nedsatte en komité til at arrangere min afskedsfest. De sørgede for at der blev bygget et halvtag inddelt i tre sektioner hvilket svarer til tre store krukker. Komiteen bestemte så „bordplanen“. Det er klart at jeg sad sammen med klanlederne, områdets politiske og administrative top i Ngora County, lederne af gymnasiet og lærerhøjskolerne og hvad der måtte være af folk med prestige i det hele taget. Med andre ord bliver statusforskelle tydelige ved den slags lejligheder.

Ajon og arbejde

Et centralt træk ved itesoernes materielle reproduktion er *eitai*, en udveksling af arbejde for øl. Frekvensen af *eitai* er bestemt af landbrugets svingende behov for arbejdskraft gennem året. Antallet af disse øl for arbejde-fester er størst fra april/maj til august/sep-tember. I denne periode skal der luges, høstes og plantes igen til den anden regnperiode. For at sikre det maksimale udbytte er det nødvendigt at have slægtninge og naboer at trække på, og omvendt selv deltage i arbejdsgrupper for andre.

Denne form for organisering indebærer ikke alene betaling for et bestemt stykke arbejde, men er led i en kæde af reciprocitetsudvekslinger. Den forudskikker lignende udvekslinger i andre husholds regi. Eftermiddagens ajon-drikning kan siges at være „kontant“ afregning for formiddagens arbejde. Men der ligger yderligere en forventning om at en lignende udveksling vil finde sted i fremtiden. Hvis ikke man kommer når der bliver kaldt til *eitai*, kan man ikke forvente at andre vil møde op når man selv kalder. I den for-

stand er eitai en organisering af arbejdet der er åben for usikkerhed og manipulation, og på den måde ligner den mere gavegivningens økonomi end pengeøkonomien. Det er usikkert om den fornødne arbejdskraft vil komme til næste eitai. I den situation får forhold uden for selve arbejdsforholdet betydning, for eksempel den økonomiske og sociale status hos deltagerne. Den økonomiske og symbolske kapital afgør hvor længe man eventuelt kan undslå sig for at deltage hos andre (hvis det er det man ønsker).³

Ikke alt markarbejde er organiseret via eitai. Men selv ved *elegia*, arbejde for penge, falder der enten ekstra penge af til en „sitting“, eller man tilbydes mad og ajon hos arbejdsgiveren. Det er mere end drikkepenge. Da et team pløjede for en af mine venner for penge, fik de også mad og drikke. Som hun siger: „Man skal sørge godt for disse folk, ellers vil de ikke komme og pløje for dig igen.“

Formelle drikkegrupper

Understregningen af social samhørighed og øldrikning findes mest udtalt i de formelt organiserede drikkegrupper. Grupperne består mest af mænd. De forholdsvis få kvindelige medlemmer er næsten altid gift med mandlige medlemmer. Der var tre større grupper i Mukura hvor jeg boede. Jeg frekventerede et par af dem jævnlige. Det var Obongu Ore der ordret betyder „at vende hjem“ – de fleste medlemmer havde måttet flygte under krigen – og Kumi Road United. I disse grupper har folk valgt at formalisere deres samvær. Grupperne har nedskrevne vedtægter, en formand, en sekretær, en kasserer og yderligere tre komité-medlemmer. Derudover er der ofte en rådgiver der nyder almen respekt på grund af sin status, viden og dømmekraft. Han ser til at etiketten følges under selskabet.

De formelle grupper er udtryk for et forsøg på at drikke på en „civiliseret“ og kontrolleret måde. Vedtægterne specificerer rettigheder og pligter, fastlægger regler for adfærd samt sanktioner, normalt i form af bøder hvis adfærdsreglerne ikke følges. Hvis beruselse resulterer i slagsmål i Kumi Road United, vil den formastelige blive taget med til de lokale myndigheder hvor vedtægterne vil blive forelagt retten så den ved selvsyn kan se hvad medlemmet har skrevet under på. Mange grupper mødes hver dag efter arbejde. Gruppen har aftalt med en kvinde at hun leverer ajon. Alle der kommer den dag, betaler et fastsat beløb, altid det samme. Ideen er at oparbejde et mindre overskud der så skal komme alle gruppens medlemmer til gode. Obongu Ore plejer at slagte et par stykker kvæg til jul og fordele kødet til medlemmerne. Ngora United Friends Group brugte deres overskud til investeringer i hirseproduktion, en produktion medlemmernes koner skulle forvandle til ajon, og som så dels skulle sælges, dels konsumeres af gruppen selv.

Malurt i bægeret: druk, vold og hekseri

Drikkeriets gode og dårlige sider diskuteres både i små forsamlinger og ved større, officielle lejligheder. Taler indeholder typisk anvisninger på hvordan man bør omgås ajon og andre former for alkohol. Uanset hvilket indhold den ellers har, indledes en tale ofte med noget i retning af: „Det er godt at drikke, men ...“, hvilket så efterfølges af en advarsel om at for meget drikkeri kan medføre at man forsømmer familien og i det hele taget sætter en ude af stand til at opfylde sociale og økonomiske forpligtelser, eller det kan føre til slags

mål. Der er vitterligt mange mænd der bruger stort set alle familiens penge på druk. Men det er mest waragi der bliver advaret imod. En drik der ikke har de styrkende kvaliteter som ajon har. Der går mange, ofte fantastiske, vandrehistorier om hvad der er hændt folk der har drukket waragi.

Normalt er det i orden at være beruset, bare man er i stand til at styre sig. En af mine naboer var plejemor for flere børn. Hun sov ikke hjemme, men nede i det lokale handelscenter. Hun drak ikke selv, men overlod om natten børnene til Orwau, klanens mest udprægede alkoholiker. Det var der ingen der tog særligt anstød af. Min egen „mor“, der ikke selv drikker, var heller ikke specielt berørt af det. Hendes betæneligheder gik på om der eventuelt kunne ske seksuelle overgreb på børnene ved arrangementet, men da Orwau blev betegnet som „well-behaved“, var den mulighed udelukket. At han var fuld, opfattedes ikke som det store problem.

Man bør aldrig skændes hvor der drikkes. Og man bør naturligvis slet ikke slå. Hvis nogen bliver for berusede til at opføre sig sømmeligt i den formelle drikkegruppe, træder rådgiveren i funktion og kalder den formastelige til orden. Hjælper det ikke, bliver vedkommende bedt om at gå eller bliver smidt ud. Faren for at alkohol skal få ulmende konflikter til at bryde ud, søges bevidst undgået. Drikkeselskabet er ikke stedet hvor personlige problemer diskuteres. Det er en måde at dele fritiden på i en afslappet atmosfære. En af de nedskrevne regler for Obongu Ore lyder: „Personlige problemer må ikke overføres til gruppen“. Potentielt konfliktfyldte diskussioner undgås så vidt muligt.

Formaliseringen af drikkegrupperne kan ses som et forsøg på at magte den opgave det er at forhindre konflikt – både potentiel og realiseret vold – der er et problem for itesoerne. Folk har faktisk fjender, og der er folk der i lokalsamfundet opfattes som mordere eller potentielle mordere, folk der ved hekseri eller forgiftning har dræbt andre, enten fordi de var i konflikt med dem – eller var hyret til det af andre, og der er folk der kommer i korporligt slagsmål. Itesoerne opfatter personen som en dual struktur. Hovedet er sæde for visdom og kontrol, kapaciteter der vokser med alderen. Hjertet er sæde for de stærke følelser. Her hører også den fysiske styrke hjemme. Også beruselsen er under hjertets domæne. Det gælder om i hverdagen at opnå en balance mellem hoved og hjerte. Ens handlemåde bør være motiveret af vitalitet, visdom og fysisk styrke (se Karp 1989:100). Det der kan ske i forbindelse med alkohol, er at hjertet overvælder hovedet, at man mister kontrollen hvilket er ildeset og medfører prestigetab. Prestigen lider ikke under beruselse, selvom det går lidt ud over etiketten, men tabes hvis hovedet sættes helt ud af kraft, og hjertets regimenter udløser adfærd der leder til konflikt og vold.

Det farlige ølselskab

Som ovenfor hævdedet er øldrikningen en praktisering af gode relationer. Men det er også farligt. En af øldrikningens faste regler er at man ikke berører eller piller ved sugerørets mundstykke, idet det kunne være et forsøg på at putte gift i røret hvilket ville dræbe den næste øldrikker. Også det at puste i strået så det bobler i krukken, fortolkes som et forsøg på at ødelægge eller forgifte indholdet. På drikkestederne i større byer får alle deres eget sugerør, men normalt vil man dele da „det ikke er godt at drikke alene“. Den der bringer øllet, eller værten selv, tager den første tår så resten af selskabet kan se at brygget ikke er forgiftet. På de kommercielle drikkesteder er det værtinden der er mundskænk.

Det er umuligt at vide om folk virkelig forgiver hinanden. Folk falder ikke om. Diagnosen stilles først når en person senere bliver syg eller dør en uforklarlig død. Jeg kunne ikke finde ud af det. Karp (1980:110) siger at han ikke ved det. Suzette Heald (1989) der skriver om nabofolket gisu, opgiver at komme til nogen konklusion. Men det er en kendsgerning at itesoerne er fast overbeviste om at en del dør eller bliver syge af at være blevet forgivet ved øldrikningen.

Den egalitære, konkurrencebetonede organisering genererer mange former for konflikter. Stridigheder om jord er meget almindelige. Ligeså konflikter i forhold til brudeprisbetalinger. Den agnatiske gruppe konkurrerer om de samme ressourcer, og generationskonflikter er i den forbindelse ikke ualmindelige.

Den svage stat, nødvendigheden af at være parat til at forsvare sig selv og familien, gør at man er nødt til møde andre med en vis skepsis og spørge hvem ens fjender er. De stramme regler der ligger til grund for ølfestens afvikling, er udtryk for en erkendelse af den enkeltes mulighed for at udøve ond, og at der altid er en fare for at en eller anden vil realisere dette potentiale.

Da jeg efter endt feltarbejde holdt en stor fest, gik formanden for festkomitéen frem for forsamlingen og bad folk holde sig fra det rum i huset hvor aftenens ajon opbevarede. Således var der ingen fare for at alle blev forgiftet, og ingen gæster kunne beskyldes for at have onde hensigter.

Men det er ikke kun giftmord man frygter. Andre, mildere former for indflydelse er også en fare. Det følgende er et eksempel på hvordan ølselskabet bliver en brik i andre sociale konflikter. I feltarbejdsperioden havde vi en epidemi af *night dancing*. En *night dancer* er en person der har fået „African medicine“. Vedkommende vil efter mørkets frembrud føle en uimodståelig trang til at „danse“, hvilket vil sige at løbe nøgen rundt om natten og forstyrre folk i deres hytter og huse. Samtidig vil en *night dancer* være i stand til at gøre ting man normalt ikke kan. Han kan danse med en enorm hastighed – „så hurtigt som en bus“ – eller ride på en gris som var det en motorcykel. Han forstyrrer folk ved at banke på dørene og så være væk når der lukkes op. En *night dancer* kan finde på at besøge og tisse i en kalabas og smide indholdet ind i huset gennem mellemrummet mellem væggen og taget. Ikke noget der virkelig vil skade nogen. Det værste er at enhver *night dancer* også ønsker at gøre andre til *night dancers*, mens han samtidig vil gøre alt for at skjule at han selv er det. Hvis man fanger ham, „vil han give dig hvad som helst“ hvis du lover ikke at fortælle det til andre.

Obongu Ore-gruppen består bl.a. af folk der har været offentligt ansat eller har beklædt forskellige tillidsposter før og under krigen. Der begyndte at cirkulere rygter om at navngivne medlemmer af gruppen var *night dancers* og at det kunne være farligt at drikke med gruppen. Lederne i Obongu Ore afviste rygterne som fuldstændig grundløse. Om årsagen til at nogen skulle beskyldte nogen medlemmer for at være *night dancers*, sagde Obongu Ores medlemmer at det var på grund af „jalousi“. Det er den mest almindelige forklaring der bliver givet når der sker ting der ikke ser ud til at have naturlige årsager, mens man på den anden side ikke er klar over hvem der vil en ond. „Nogle bliver jaloux uden grund“, lyder det. Her må det anføres at „jalousi“ har en dybere mening end blot og bar misundelse. Det kan være en legitim følelse fordi noget på illegitim vis er blevet taget fra en. Med den form for subsistens vi finder i Teso i øjeblikket, hvor der næsten ikke er noget overskud, opfattes socialt liv som et „zero-sum game“: Hvad en besidder, må nødvendigvis være erhvervet på andres bekostning (Geschiere i Rowlands & Warnier

1988:123). Lederen af Obongo Ore, Teko, havde flere udeståender med sin nabo i Mukura. Teko mente at naboen, der selv var en forholdsvis velstående mand og frygtet for hekseri, var bange for at Teko skulle ønske sin tidligere position som lokal leder tilbage. Desuden var de to også indblandet i en konflikt om jord. Obongo Ore mente at denne nabo var en af de mest aktive i at udsprede rygterne om at folk blev gjort til night dancers ved at drikke hos gruppen.

I løbet af nogle måneder var antallet af night dancers steget fra et par stykker til 38 i Mukura. Denne eksplosion i tallet nåede også nyhederne og blev viderebragt i radioen i en af de daglige Ateso-nyhedsudsendelser. Det gav anledning til en blanding af frygt og skam i Mukura. Det var meget dårlig reklame for stedet. „Hvem vil nu gifte sig med nogen fra Mukura?“, „hvem ville risikere det?“, blev der retorisk spurgt.

Til sidst var der et af Obongu Ores ældste medlemmer der tog tyren ved hornene. Han komponerede en sang i traditionel *ajosi*-stil som han lærte medlemmerne af gruppen, og de lod sangen klinge ud fra deres drikkested midt i Mukura. Deres egen engelske oversættelse lyder:

Jealousy, jealousy, jealousy Obongu Ore
jealousy, jealousy O-hoo
A fool has spoiled the world
to tell the lies to the press
to disgrace academicians
who should be progressive
Jealousy, jealousy, jealousy Obongu Ore
jealousy, jealousy O-hoo

Obongu Ore forholder sig direkte til problemet med jalousi. Umiddelbart ser episoden ud til at støtte teorien om at den slags beskyldninger fungerer som en udligningsmekanisme i samfundet. Men gruppen vender angrebene til at demonstrere deres potentielle lederskab. De fortæller deres fjender at de er de progressive, de uddannede, eliten – altsammen noget der faktisk er værdsat i Teso, i teorien i hvert fald.

Det er svært at afgøre hvilken virkning dette havde, men efter en lille tid stagnerede antallet af night dancers, og folk faldt til ro. Hvorom alting er, så blev mine naboer under hele forløbet mere og mere nervøse og diskuterede om de skulle købe hirse og nøjes med at drikke deres eget bryg fordi handelscentret var for farligt. Der blev dog ikke noget af det da det sociale liv og den nemme adgang til ajon overvandt angsten.

Ajon og fred

Kort efter National Resistance Movement (NRM) i 1986 kom til magten i Uganda efter fem års guerillakrig, udbrød oprør blandt itesoerne. Årsagerne hertil er at finde i både etniske og politiske forhold i Uganda og i gamle konflikter om ressourcer og kvæg mellem itesoerne og deres pastorale naboer mod øst, karamojong'erne. På grund af uroen ved magtovertagelsen og politiske og militære fejldispositioner lykkedes det karamojong'er at iværksætte omfattende kvægtyverier. Undertrykkelse og følelsen af at den nye regering og hær ikke kunne eller ville forhindre kvægtyverierne, fik gamle nationale itesopolitikere til at fiske i rørte vande og opfordre til oprør. Opfordringen fik omfattende støt-

te, og oprøret brød ud i lys lue sent i 1986. Krigen varede til 1992. Det kvæg der ikke allerede var blevet taget af karamojong'er, blev spist af oprørere eller regeringssoldater. Oprørshæren nåede aldrig til Kampala, og efterhånden som krigen skred frem, prægedes den mere og mere af interne opgør. En kombination af at kampen ikke kunne vindes, en blødere regeringspolitik over for oprørerne og en indsats fra lokale ældre og en organisation med internationale donorer i ryggen, fik de fleste oprørere til at forlade bushen, og freden genoprettedes.

Når talen faldt på deres fjender fra den tid, sporede en ambivalent holdning blandt folk. Mange anerkendte disse tidligere fjender. „Jeg drikker med ham af og til...“, er en bemærkning man ofte hører. De der har været i bushen, drikker med dem der ikke har. Ved at deltage i øldrikningens fællesskab kan folk der har grund til at holde lav profil på grund af de ting de foretog sig under krigen, kante sig ind i samfundet igen og vise at de er folk man kan regne med. De kan eventuelt sponsorere øl. På drikkestederne starter man med at drikke fra forskellige krukker, og som tiden går, kan man måske drikke fra samme krukke hvis ikke af det samme sugerør.

Et af mine interview med en tidligere oprører fandt sted i en hytte der tilhørte min assistents familie. Efter interviewet fik jeg at vide at manden var kendt som en „killer“ i området, og at han og hans gruppe havde dræbt en mand på bopladsen ved siden af, ca. 50 meter væk, en husstand som min assistents far nu havde ansvaret for. Samme informant havde tævet en kvinde i nabolaget så hun havde mistet adskillige tænder. Under interviewet var kvinden på besøg i selv samme bosted som interviewet foregik i. Da jeg efter interviewet, som jeg plejede, indbød informanten til at dele en krukke øl, takkede han nej med den begrundelse at det var blevet sent og at han ville drikke hjemme. Min assistent fortolkede afslaget som et udtryk for frygt, men fortæller samtidig at han selv faktisk drikker med ham i ny og næ andre steder og at kvinden hvis tænder han havde slået ud, også drak sammen med ham nogle gange. Selve stedet og frygten for min assistents far gjorde det i øjeblikket umuligt for informanten at drikke sammen med os, men faderen og informanten havde drukket sammen andetsteds, og informanten havde der vist at han kunne opføre sig ordentligt.

Gode relationer er at drikke øl sammen. Det skete ofte at oprørsgrupper angreb grupper af civile der sad og drak, ikke kun for at stjæle drikken, men også for at tvinge folk til at drikke med sig og på denne måde tvinge folk til at indgå et socialt samvær med dem. Øldrikning bruges som besegling af en fredsftale, en kontrakt eller en forsoningsproces. Ved klanmøder bliver der ikke drukket under mødet overhovedet, men først når de problemer der måtte være, er løst. Det understreger forbindelsen mellem øl og konfliktfrit samvær. Ølselskabet er ikke et sted hvor man diskuterer alvorlige og konfliktfyldte sager.

På den anden side er folk indstillet på at tolerere opførsel fra fulde folk der ellers ikke ville være tolereret. Fuldskab er en slags undskyldning eller forklaring, men, som sagt, det koster prestige. En del mennesker sammenligner uansvarlig og brutal adfærd under krigen med ukontrolleret fuldskab. For at cementere freden iværksatte regeringen nogle tiltag der på visse punkter faktisk stillede de tidligere oprørere bedre end mange non-kombattanter. Da jeg spurgte en lokal leder, der selv havde været i klemme mellem oprørere og soldater, om han fandt det rimeligt da mange af oprørerne trods alt havde været skyld i mange af fortrædelighederne, svarede han: „Det er fair fordi deres aktiviteter kan sammenlignes med fuldskab, for ikke at sige dumhed. De bør hjælpes til at slå sig til ro“. De bør hjælpes til at finde balancen mellem hoved og hjerte.

Det er ikke tilfældigt at indgangen til samfundet sker gennem øldrikningen. Der er en strukturel sammenhæng. De vigtige sociale relationer er præget af ambivalens, dvs. at de på én gang er gode og konfliktfyldte. Ambivalensen søges, om ikke ophævet, så kontrolleret i ølselskabet. Det gælder mellem kønnene, mellem generationer og mellem folk af samme generation såvel som i forestillinger om politiske og økonomiske alliancer.

Jordens udnyttelse er et led i reciprocitetsforholdet mellem ægtefæller. Hans jord og kvæg og hendes arbejde. Ved polygame ægteskaber får hver kvinde stillet jord til rådighed der skal brødføde hende og hendes børn. Manden der gæster konerne på skift, sørger for kød og andre fornødenheder. Principielt har kvinden ret til et eventuelt overskud af sin produktion. Men allokeringen af ressourcerne mellem kernefamilierne er mandens privilegium. Der er således et fællesskab opbygget på opposition og potentiel konflikt i relationen mellem mand og kvinde og mellem kvinde-familiegrupperne. I øldrikningen afspejles forholdet mellem mænd og kvinder i måden at sidde på, med kvinder i indercirklen og mænd i ydercirklen. Det er en måde at organisere opposition på. Øldrikningen afspejler dermed ambivalensen i sociale relationer mellem mænd og kvinder, og i videre forstand mellem affinale og konsanguine slægtninge.

På samme måde repræsenterer unges og gamles placering om krukken opposition. Også mellem unge og gamle er der tale om et ambivalent forhold. Muligheden for at en ung mand kan gifte sig, afhænger i høj grad af forældrenes dispositioner. Den gamle, endnu aktive, mand vælger måske at skaffe sig selv en ekstra kone før han giver sin søn mulighed for at gifte sig ved at betale brudepris for ham. Det sammenhold der burde være mellem generationerne, er således også konfliktfyldt. Det er ikke kun et spørgsmål om ressourcefordeling generationerne imellem. Der er ofte tale om en eksistentiel konflikt. En person får først sin fulde identitet når han eller hun bliver gift og får børn og viser sig i stand til at styre et hushold og indgå i gensidigt forpligtende forhold. Det er ikke individet i sig selv, men livskraft, fertilitet, sundhed, ægteskab, børn og økonomiske ressourcer der giver et menneske værdi.

Ambivalens finder vi også i de sociale relationer mellem brødre der per definition skal være et forhold af sammenhold og gensidighed. Brødrene skal dele jord. Kun ældste søn er den egentlige arving, og han fordeler jord og kvæg til yngre brødre hvilket ofte giver anledning til konflikter. Der er en klar tendens til at brødre spreder deres bosteder mest muligt på jorden for at undgå konflikt hvis ikke yngre brødre vælger at tage helt væk.

Som vi så, er de relationer der knytter sig til arbejdsfællesskabet eitai, også åbne for manipulation. Dermed rummer de samme relationer både orden og konflikt i det lokale fællesskab af slægt og naboer. På samme vis medierer ølselskabet mellem de folk der opererer lokalt, og dem der opererer regionalt. På en gang nyder de der har forbindelser udadtil stor prestige, men mange er samtidig udsat for beskyldninger om svig og korrupsion, som vi så det med medlemmerne af Obongu Ore. Men hvad der er korrupsion for nogle, betragter andre som gengæld for den hjælp de har ydet for at en slægtning kunne opnå en god position, eller for de stemmer de har givet vedkommende politiker.

En stor del af itesoernes motiver for at engagere sig i krigen stammede fra lokale konflikter om jord og brudepriser. At slutte sig til guerillaen gav mulighed for at ordne personlige mellemværender. Således ses fred og konflikt som del af samme relationer. I praksis bryder konflikter ofte ud og bilægges ved mægling så ingen taber ansigt. Det betyder at bevægelserne mellem faserne af fred og konflikt er reversible. Gamle fjender kan indgå i ordentlige relationer. Krigen og freden er således forbundet. Den ambivalens

vi finder i de sociale relationer, har sin pendant i personstrukturens dualitet mellem hoved og hjerte.

Øldrikningen og dens regler står for det harmoniske element i en virkelighed der opleves som usikker. Stedet hvor ajon drikkes, er i det domestikerede i modsætning til bushen. Bushen er associeret med det asociale, kraftfulde (hvilket nogle gange kan være helbredende). „Going to the bush“ betyder at gå i krig hvilket implicit indebærer ikke-reciprocitet og vildskab. Dermed bliver ølselskabet indgangen til samfundet for dem der er udenfor, dvs. for krigeren i bushen. Som det har været beskrevet, er ølselskabet praktisering af gode relationer. Ved at underkaste sig reglerne viser man at intentionerne er gode. Ambivalens spores også i øllet der på én gang er klassificeret som mad og drikke. Igen er balance vigtig. I passende mængde er det sundt for krop og sjæl, men farligt hvis det overdrives.

Afholdenhed

Krigen kan have ændret drikkemønsteret i Teso. De fleste er kristne, enten „mainstream“ katolikker eller protestanter. Men i Teso såvel som i resten af regionen får nye kirkesamfund mere og mere vind i sejlene. Store udenlandske evangeliske kirker som Pinsemenigheden og Jehovas Vidner samt et utal af afrikanske kirker tiltrækker tilhængere formodentlig fordi de fremhæver kristendommens healing-aspekter. Mange mennesker mistede familiemedlemmer og ejendom. Mulighederne for at dyrke et effektivt landbrug forsvandt da kvæget blev røvet, og sult ramte mange familier. Aids tager sin del, og både sundheds- og uddannelsessektorerne er stærkt ødelagte. Kvæget er forsvundet, og det er meget svært for folk at opfylde sociale og kulturelle forpligtelser. Folk behøver healing.

Men de fleste af disse kirker forbyder deres tilhængere at drikke alkohol. Det giver flertallet et problem at nogle ikke drikker. Der udtrykkes mistanke om at de er „killers“ og involveret i kriminalitet. „De siger bare de er frelste, men i realiteten laver de alle mulige dårlige ting“ osv. Ikke at deltage i ølselskaber er en grund til at mistænke dem for at have onde hensigter. De vil ikke deltage i det at være iteso og beskyldes for at være *epog* der betegner den der ikke opfylder sine sociale forpligtelser, den der gemmer mad og drikke for at konsumere det alene. „De kritiserer os fordi vi drikker ajon, men vi kritiserer aldrig dem for deres te“. Fremtiden vil vise om krigen har skabt en kløft, eller om sårene vil heles. Det afhænger af om regionen kan genvinde den relative velstand den havde førhen.

Konklusion

Teso har gennem de sidste 100 år været en integreret del af Uganda. Men den form administrationen har taget i den koloniale og postkoloniale periode, har ikke villet eller ikke kunnet varetage beskyttelsen af borgerne. Snarere har statsmagten optrådt i militærdiktators tilfældige og udbytende form. For itesoerne, og tilsvarende egalitære, individualistiske samfund, med den ambivalens der er i de sociale relationer, har det betydet at den sociale konkurrence er præget af frygt for at andre vil tage for sig på ens bekostning. Ægteskab og børn, kvæg og jord, mod og mands- og kvindehjerne og balancen mellem hjerne og hjerte er det der giver den enkelte værdi, og derfor noget der må værnes om.

Ideelt er ølselskabet en praktisering af „det gode liv“ – at dele uden bagtanker. Det benægter ikke hierarkier eller forskelle, men er en praksis der bringer folk i forskellige positioner sammen på en ordnet måde. Placeringen af mænd og kvinder i koncentriske cirkler rundt om krukken, unge og gamle over for hinanden og placeringen af de „store kanoner“ ved samme krukke, mens mere almindelige dødelige placeres sammen, vidner om bevidstheden om forskelle i positioner og hierarki. I ølselskabet gør man sit bedste for at undgå de problemer der afstedkommes af disse forhold, og „fredens triumf“ understreges. At drikke sammen former et fællesskab af folk der ofte er konkurrenter og findes på hver sin side i konflikter der skabes gennem den sociale og økonomiske reproduktion. Det er derfor nødvendigt med et stramt regelsæt for at undgå de farer der altid er til stede. De samme mennesker som man forventes at drikke fredeligt sammen med, slægt og naboer, er samtidig dem man sandsynligvis vil komme i konflikt med over jord, brudepriser, hekseribeskyldninger eller lignende. „Det er altid familie der dræber“, som en gammel mand udtrykker det. Slægtskab er ikke i sig selv garanti for sikkerhed. „Man kender aldrig andres hjerter“. Det indre svarer ikke altid til det ydre, og skindet bedrager. Men at dele en „krukke tanker“ skulle gerne vise ens intentioner om gensidighed. Øldrikningen sammenknytter forskellige sociale sfærer og medierer den ambivalens vi finder mellem godt og ondt i alle centrale sociale relationer.

Skiftende alliancer og afhængighed af andre er grundvilkår, men farlige grundvilkår. Ølselskabet er stedet hvor sundhed, styrke og fællesskabsfølelse mødes med faren. En fare der har tvunget Obongu Ore-gruppen til at indsætte følgende paragraf i deres vedtægter: „Intet medlem må håndtere giftige materialer eller forgive noget medlem eller ikke-medlem under selskabet“.

Noter

1. Artiklen er baseret på 9 måneders feltarbejde i Mukura, Ngora County, Kumi District, Uganda 1994-5. Udtrykket „Vores Øl“ er hugget fra Carlsberg-reklamerne, men passer bedre på ajon og itesoer end på Hof og danskere.
2. Grunden til at det blev bragt på bane, kan have været min tilstedeværelse. Først troede han jeg var journalist. Senere at jeg repræsenterede DANIDA, som han flere gange roste i sin tale. Mine forsikringer om at det hverken var det ene eller det andet, blev ikke taget for gode varer. Han hev min assistent til side og udfrittede ham om mine egentlige motiver for at være til stede.
3. Jeg følger her Bourdieus udlægning af hvad reciprocitetsforhold indebærer. Bourdieu (1977:4ff.) kritiserer Lévi-Strauss' teoretiske forestilling om reciprocitetsforhold som en automatisk proces hvor en gave eller ydelse efter et stykke tid ophæves ved en modgave eller en modydelse. I praksis åbner netop tidsfaktoren for det usikre, for muligheden af manipulation og for etablering og synliggørelse af skævheder og magtfordeling.

Litteratur

Bourdieu, Pierre
1977 Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.

Dyson-Hudson, Neville
1966 Karamojong Politics. Oxford: Clarendon Press.

- Evans-Pritchard, E. E.
1971 The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People. Oxford: Clarendon Press.
- Heald, Suzette
1989 Controlling Anger: The Sociology of Gisu Violence. Manchester: Manchester University Press.
- Hobbes, Thomas
1985 Leviathan. Aylesbury: Penguin Books.
- Karp, Ivan
1980 Beer Drinking and Social Experience in an African Society. I: I. Karp & C. Bird (eds.): Explorations in African Systems of Thought. Indiana University Press.
- Rowlands, Michael & Warnier, Jean Pierre
1988 Sorcery, Power and the Modern State in Cameroon. *MAN* (n.s.) 23(1):118-32.
- Vincent, Joan
1971 African Elite – the Bigmen of a Small Town. New York: Columbia University Press.

